

נעם פרישברג

תומר שמוקלר

מורי עם

חברים בתנועת דרור ישראל, המגויסת לטובת החינוך הציבורי, הקימו "בית מדרש למורי עם" במכללת בית ברל. הם מיישמים בו גישות חדשניות ביותר להוראה וללמידה, ומנסים ליישמן גם בבתי הספר שבהם הם מחנכים

נ א ו ה ד ק ל

חדשה – בית מדרש למורי עם. מכללת בית ברל, מכללה עם ניהוחות של עבר תנועתי-סוציאליסטי, התאימה. כיום לומדים בבית המדרש 500 סטודנטים, רובם מתנועת דרור ישראל ומקצתם מהשומר הצעיר וממחנות העולים. כ־240 בוגרים סיימו את לימודיהם בבית המדרש, וביניהם גם ערבים ודרוזים.

השם "בית המדרש למורי עם ברוח משנתו הדו־שיחית של מרדכי מרטין בובר" לא רק ארוך אלא גם ארכאי, אבל מאחוריו עומדת חבורה של צעירים פעלתנים, מתקני עולם, צעירים עם נוסטלגיה לחברה ולחינוך שהיו כאן פעם – כשהיה כאן שמח, לפני שנולדו. טוב, גם הנוסטלגיה כבר לא מה שהייתה פעם, וצעירי בית המדרש מפוכחים במידה שאינה מפריעה להם לחלום על חברה וחינוך אחרים – ולפעול. לפני כמה שנים הם הקימו את בית המדרש ושתלו אותו במכללה האקדמית להוראה בית ברל. בית המדרש הוא מסגרת של הוראה ולמידה אלטרנטיביות, ומכללת בית ברל, כמו כל המכללות להוראה, היא מוסד שמרני. אבל השתל לא נדחה; הוא נקלט בקשיים, ובית המדרש והמכללה לומדים מהם הרבה.

רבים מהחברים גרים בקיבוצי מחנכים שהקימו בקיבוצים ובערים. הם בוגרי תנועת הנוער העובד והלומד, היום חלק מתנועת האם דרור ישראל. רובם מקדישים את עצמם לעבודה חינוכית במסגרות פורמליות ולא פורמליות. אבל מערכת החינוך דורשת תארים אקדמיים, ובאקדמיה ההוראה והלמידה אינן דיאלוגיות ואינן בובריאניות. לכן היה צורך למצוא מכללה להוראה שתסכים לתת אוטונומיה למסגרת

חייבים להתפשר כי זו אקדמיה". באחת הכיתות יושבת במעגל קבוצת למידה בת 15 משתתפים. הנושא שבחרו לעסוק בו בחודשים הקרובים הוא "ניסיונות סוציאליסטיים", ולכבוד הפרויקט הם הפיקו חוברת המגדירה את מטרת "מחזור הלמידה" הזה. המטרה אינה רק למידה לשמה, אלא גם "חינוך עצמנו להגשמת שוויון ערך האדם, למאבק נגד דיכוי וניצול ולחתיירה לעילוי האדם". הלמידה נעשית בצורת "פעולה", שהיא שיחה בין חברי הקבוצה, ו"מסירה", שהיא הרצאה סדורה של מרצה מומחה. הרעיון הוא שאורח החיים השיתופי והשוויוני שהקבוצה חותרת אליו מתקיים גם ברפוס הלמידה שלה.

לאחר דיון מעמיק בסיכוייו של הסוציאליזם בימינו, הקבוצה מתפנה לדיון בסיכוייו של החינוך הבית מדרשי שלה

ד"ר אלון פאוקר, ראש בית המדרש למורי עם מטעם בית ברל, אומר שיש שלוש מטרות למהפכת הלמידה של בית המדרש: "לשבור את ההוראה הפרונטלית; להפוך את הלמידה לדמוקרטית באופן מוחלט ולאפשר שותפות מלאה של כל תלמיד; ללמד מתוך אמון מלא בתלמידים. המשמעות של אמון היא שהמורים אינם נמצאים עם הסטודנטים ברוב תהליך הלמידה ואינם מפקחים עליהם. כמו כן אין מבחן בסוף התהליך, אלא עבודות חקר המסכמות אותו".

יש מתח בין הרוח המהפכנית שלהם לבין הדרישות האקדמיות של המכללה? "ודאי שיש, והוא ברובו מתח פורה. המכללה מציבה להם כל הזמן סטנדרטים אקדמיים מקובלים, והם מתווכחים אתם. הם דוחים למשל את שיטת הציונים, אבל הם

חגי הררי

צרויה עזוז

עמרי דותן

שירן גרינברג

צילום: רפי קוץ

אלון פאוקר: "כולם מדברים היום על למידה פעילה, בעיקר מדברים; בית המדרש מיישם את זה ובדרך ייחודית, וכל זה תוך כדי שמירה על נורמות אקדמיות גבוהות"

במערכת החינוך.

משתתפים: אלון פאוקר, מנהל בית המדרש; שירן גרינברג, מרכז בית המדרש; צרויה עזוז, חברה בצוות ההנהגה של בית המדרש; חגי הררי; נעם פרישברג; עמרי דותן; ותומר שמוקלר – לומדים בבית במדרש.

אז החלטתם להיכנס למערכת החינוך הציבורית בישראל.

שירן גרינברג: "כן. לקראת שנת 2000 התקבלה החלטה דרמטית בתנועה לצעוד ברלת הראשית של מערכת החינוך. הייתה הבנה שאי אפשר לוותר על מערכת החינוך, ואנחנו רוצים לרכוש את הכלים הטובים ביותר כדי להיכנס אליה. ביסוד ההחלטה הזו, שיש עליה ויכוח עד היום, עומד הרצון להציל

את החינוך הציבורי מפני ההפרטה. חיפשנו מוסד אקדמי שיאפשר לנו לשמור על הזהות שלנו ולרכוש את ההסמכות הדרושות. פרופ' דיאנה סילברמן קלר ז"ל, שעמדה בראש המסלול לחינוך בלתי פורמלי בבית ברל, סייעה לנו ליישם את הרעיונות הפרדגוגיים שלנו. יחד אתה ועם אנשים נוספים מהמכללה בנינו את הלמידה בבית המדרש. ומאחר שמדובר בקבוצה של אנשים שהחליטו שלא לעשות לביתם אלא לכלל החברה הישראלית, ברור שהלמידה שלהם תהיה איכותית ביותר, לא לשם תואר אלא כדי לחבר את העשייה שלהם לתאוריה ולתמוך בהגשמה".

צרויה עזוז: "חשבנו שיהיה נכון להתחבר למערכת החינוך של המדינה ומתוך כך

לחולל תמורה. הוויכוח היה על השאלה אם להקים מוסדות חינוך נפרדים או להיכנס לבתי ספר ציבוריים, ואנחנו עושים את שני הדברים. השאיפה שלנו היא לאחד את החינוך הפורמלי עם החינוך הלא פורמלי כך שתלמידים בבתי הספר ייקחו אחריות על הלמידה שלהם".

חגי הררי: "את תרבות הלמידה הלא פורמלית אנחנו סוחבים מתנועת הנוער; זו דרך שאנחנו מחויבים אליה. אחד האתגרים שלנו הוא לקחת את הצופן של החינוך הבלתי פורמלי ולתרגם אותו לא רק ללמידה של צעירים, אלא גם ללמידה של מבוגרים. את ההשראה לכך לקחנו מהפילוסוף מרטין בוכר, שדיבר על חשיבותו של חינוך המבוגרים

מהיכולות של היחיד. הרעיון שלנו הוא שהאופן שבו אנחנו לומדים הוא גם הדרך שבה אנחנו רוצים ללמד." עמרי דותן: "בדרך הזו ברור שאין תשובה ידועה מראש. יש נטייה לחפש תשובות מהירות, אבל הדרך שלנו היא תהליך שבו אני צריך לשאול שאלות שאני לא יכול לענות עליהן לבר. כשאני יושב עם עוד אנשים אני שומע עוד דעות שאני צריך להתייחס אליהן. זה תהליך שלם שכל אחד מחברי הקבוצה עובר."

נשמע ממש טוב לבית המדרש, אבל האם זה טוב לכיתה של ארבעים ילדים שלא בחרו בה והם צריכים להיבחן כל הזמן? האם כל זה מתאים למערכת החינוך הציבורית שאתם רוצים להציל?
גרינברג: "זה באמת לא פשוט. זה המאבק שלנו להיות חלק ממערכת החינוך הציבורית מבלי לוותר על האני מאמין הפדגוגי שלנו. אחת הדרכים שלנו לעשות זאת היא להיכנס לבתי הספר בצוותים, לא לבר."

הלמידה שאנחנו רוצים ליישם. הלמידה מתרחשת בקבוצות וכישיבה במעגל. הלומדים מעלים שאלות שמעניינות אותם ומתקיים דיאלוג עם המלמדים." נעם פרישברג: "מה שחשוב בעיניי זה שקבוצת הלומדים בונה את תכנית הלימודים שלה יחד עם המרצים. בניית התכנית היא יסוד מרכזי בלמידה. כאשר אתה בונה את תכנית הלימודים שלך, אתה לא יכול להיות פסיבי."

גרינברג: "עיקרון פדגוגי מרכזי בבית המדרש הוא למידה של תופעות. כלומר, לקחת תופעה, לשאול עליה שאלה פורייה, לתקוף אותה מזוויות שונות ולרתום את כל הקורסים למהלך הזה. בעיניי 'מורה העם' הוא אדם ששולט במיומנויות שונות ונדרש לכישרים רבים. אנחנו רוצים שהוא יקבל הכשרה בתחומי ידע שונים ולכן כל נושא נלמד כאן דרך דיסציפלינות שונות." עוזו: "אנחנו רוצים ליצור חברה דמוקרטית ולכן אנחנו לומדים בקבוצות. את השאלות אנשים מביאים מהחיים, מהעבודה ומהעולם שלהם. כל הלומדים והמלמדים מעניקים מהידע שלהם לשיח המשותף, וכך אפשר להגיע יחד לרמות חשיבה שחורגות

לבנייתה של חברה. בשנות החמישים פעל באוניברסיטה העברית מוסד שהקים בובר ונקרא 'בית המדרש למורי עם'. מטרתו הייתה להכשיר מורים לחינוך מבוגרים. זה היה מוסד יוקרתי שלימדו בו המרצים הכי טובים. הפרויקט הזה נכשל בסופו של דבר, אבל לנו חשובה האמירה שחברה נבנית דרך השכלה לכולם."

איך הרעיונות היפים האלה מתורגמים להוראה וללמידה בבית המדרש בבית ברל? פאוקר: "כולם מדברים היום על למידה פעילה, בעיקר מדברים; בית המדרש מיישם את זה וברוך ייחודית, וכל זה תוך כדי שמירה על נורמות אקדמיות גבוהות. ככה זה עובד: כל קבוצת סטודנטים מגישה תכנית לימודים בתחום שבחרה ללמוד. הקורסים הכלולים בתכנית נלמדים במקבץ שנקרא 'מחזור למידה'. כל מחזור כזה, שיש בו בין שלושה לשישה קורסים, מרוכז סביב שאלה פורייה – שאלה פתוחה ומאתגרת – שהסטודנטים בשיתוף עם המרצים מעלים." הררי: "בובר דיבר על העיקרון הדיאלוגי בחינוך ועל שאילת שאלות. כל מה שנעשה כאן מתייחס לעיקרון הדיאלוגי הזה. אנחנו בדיאלוג עם המרצים במכללה על אופני

הגשמה בכרמיאל

ויש ילדים שנושרים דווקא בגלל הגישה הדיאלוגית שלנו. מי שלא מוכן לסוג מסוים של שיחה לא יכול להיות פה." הדיאלוג בא לידי ביטוי גם בעבודת הצוות. צוותי מחנכים נפגשים באופן סדיר כדי לפתח את הפדגוגיה וללמוד בשיטה הבית מדרשית. "החשיבה המשותפת", אומר קפלן, "מחזקת את התחושה שאנחנו לא לבר". תערוכת מחצית השנה בבית הספר מעידה על למידה פעילה. התערוכה מתפרשת על פני ארבע קומות של בית הספר, והתלמידים מציגים בה את תוצרי הלמידה שלהם – אמנות, משחקים, ניסויים וסרטונים. תלמידי שכבת י"ב מציגים בציור ובמילים את התהליך שכל אחד מהם עבר ואת ההתמודדות שלהם עם הקשיים. וכיאה לבית ספר דיאלוגי, גם המחנכים מציגים בתערוכה את תוצרי הלמידה המשותפת שלהם.

בסטנדרטים חיצוניים. מלבד עולמות התוכן העיוניים בית הספר מציע שני מסלולים ייחודיים – אילוף סוסים ואילוף כלבים. רותם קפלן, מנהל בית הספר, חבר בקיבוץ מחנכים רביד שבגליל, בחר כמו שאר חברי הקיבוץ בחיי שיתוף ובעיסוק בחינוך. את התואר מנהל בית ספר הוא מקבל באינחוחות, שכן "אין כאן התנהלות היררכית, ורבים מהתלמידים אפילו לא יודעים שאני 'המנהל'". מילת המפתח כאן היא מפגש: "החיים מורכבים ממפגשים ולא משיעורים, ואנחנו מפגישים את הילדים גם עם אנשים ותכנים שונים. לקחנו את הגישה האליטיסטית של הלמידה הדיאלוגית ונתנו אותה לאוכלוסייה שרחוקה מאוד מכל אליטה. יש כאן הרבה דילמות וקשיים, אבל אנחנו מרגישים שזה מצליח. אנחנו מלמדים בדרכים מעניינות ורלוונטיות, שלא מיועדות רק לשינון כדי לעבור את הבגרות. יש בעיות משמעות

בבית הספר התיכון 'אדם, חברה וטבע' בכרמיאל, השייך לרשת דרור בתי חינוך, מיישמים את המשנה החינוכית של בית המדרש למורי עם. מרבית המחנכים כאן הם חברי תנועת דרור ישראל, והם חיים בקיבוץ מחנכים בגליל. בית הספר הוקם בשנת 2006 כדי לתת מענה לבני נוער שלא מצאו את מקומם במסגרות אחרות והיו זקוקים למסגרת שתיתן להם חום ואהבה. הלמידה, מספרת סתיו הרצוג, מורה בבית הספר, מתבססת על רעיונות הדיאלוג החינוכי ברוח משנתו של מרטין בובר. בכל שיעור יש שני מחנכים, ולכל חניך יש מחנך אישי ותכנית אישית שנבנית יחד אתו. אין כאן כיתות אלא קבוצות, אין ציונים ויש 'יום חופש'ה", שהוא יום של שיעורי בחירה. תעודות ניתנות בתהליך של הערכה דיאלוגית. הבגרויות, שמקצת התלמידים ניגשים אליהן, הן האילוץ היחיד המחייב לעמוד

הסוציולוג זיגמונט באומן:

"יש לחשוב על החינוך מחדש"

הסוציולוג הנודע זיגמונט באומן מתעניין ב"צורות חיים חדשות", והוא חוקר אותן בניסיונו רב השנים למצוא חלופה לצורת החיים הקפיטליסטית. באחת מההרצאות שנשא במחאה החברתית הגדולה בספרד בשנה שעברה אמר לרבבות צעירים: "צריך ליצור מוסדות חדשים, בשטח, להציע ררכים חדשות לחיי יום יום, חברות לערבות הדדית, קואופרטיבים; וזה לוקח שנים. לא מספיקה הזמנה בטוויטר לבוא לכיכר [...] אתם תזרקו לסבלנות, להקדיש מעצמכם, להקריב מעצמכם, לכושר התנגדות מול כל לחצי השוק, לחצי הפוליטיקה, לחצי התקשורת. אני לא נביא, ואינני אוהב להתנבא, אבל אני

משוכנע באמת אחת שאקח עמי לקבר – ובקרב אמות – והיא שאם תרצו ואם לא, המאה העשרים ואחת תוקדש לבנייתן של צורות חיים חדשות."

בתחילת השנה הגיע באומן לארץ לסדרת הרצאות, וביקר בין השאר בקיבוץ המחנכים של תנועת דרוו ישראל בראשון לציון.

התנועה החברתית-חינוכית דרוו ישראל הוקמה ב־2006, ובמסגרתה פועלים עשרות אלפי חניכים ויותר מאלף בוגרים המגשימים את האידאליים של התנועה, בעיקר בשדה החינוך. מקצת חברי התנועה גרים בקיבוצי מחנכים – בשני קיבוצים בצפון הארץ ובקבוצות משותפות בערים. המחנכים הצעירים חיכו לבאומן בהתרגשות עם שאלה צנועה שניסחו ושלחו לו מראש: "כיצד יוצרים אלטרנטיבה בת קיימה לדיסטופיה של הקפיטליזם המאוחר בעידן המודרניות הנזילה?"

באומן הקשיב בריכוז לחברי התנועה שהתכנסו בראשון לציון. הם סיפרו לו על העשייה החברתית-חינוכית שלהם ושוחחו עמו על הסוגיות החברתיות-חינוכיות שמעסיקות אותם ואותו. הוא אמר להם בין השאר: "כשאני הייתי תלמיד, לא כל כך מזמן, רק לפני כמה עשרות שנים, למורה היה כוח עצום. הוא היה 'שומר הסף של הידע'. אם רצית ידע לא היה מעקף, לא היה מקור אחר להגיע אליו. היום אתה הולך לאינטרנט, מזוי שתי אצבעות ומקבל ידע כרצונך. אם זה כל כך קל, אז למה צריך מורה? המורה איבד כוח, את היכולת לגרום לדברים לקרות, כי הוא נתון בתחרות עם כל כך הרבה מקורות אלטרנטיביים, מעודכנים ומדויקים ממנו, כי הוא סיים את התואר שלו לפני הרבה זמן והזמנים משתנים כל כך מהר [...] הקושי של החינוך נובע מכך שהידע מופק היום במהירות עצומה; נעשה בלתי אפשרי למוח האנושי להגיע אליו ולהטמיע אותו [...] ספק אם יש טעם בכלל ללמוד ידע כאשר הוא זמין על השרתים. למעשה, נתנו ייפוי כוח לשרתים לשמור ידע ולשלב ידע – הכישורים המובהקים של המוח שלנו. אני חושב שהמוחות שלנו יאבדו עם הזמן את הכישורים המובהקים שלהם [...] זהו האתגר של המורים – למצוא גישה לתלמידים שיושבים כל היום מול מסכים ומתקשרים עם מקורות מידע אחרים, מקורות מרתקים, שאינם המקורות שהם, המורים, מעריכים [...] אין כבר שומרי סף לידע, ולכן המורים אינם יכולים לשלוט בהתפתחות של התלמידים, ולזה אין פתרון לדעתי. בתנאים כאלה, שבהם יש עודף מידע והמורים איבדו את מעמדם כשומרי הסף, יש לחשוב על החינוך מחדש."

תומר שמוקלר: "יש לנו התנסויות חיוביות במערכת הרגילה. כשאנחנו באים כצוות אנחנו משפיעים על כל בית הספר ומובילים אותו להתחדשות. הבוגרים שלנו סוללים את הדרך."

פרישברג: "במערכת החינוך יש בתי ספר רבים שרוצים שינוי ואנחנו מתחברים אליהם."

אחת המסגרות הפורמליות שאתם מנסים להשתלב בה היא המכללה עצמה. איך זה הולך?

עוזו: "צורת הלימוד הוזה קשה למרצים. רובם רגילים להרצות, לרונ קצת ולסגור שיעור. בבית המדרש הם צריכים להסתגל ללומדים עצמאים וזכונים. אבל אנחנו מתעקשים, והם מסתגלים."

שמוקלר: "תוך כדי כך הקשרים עם המכללה והמרצים מתהדקים."

רותן: "גם לסטודנטים זה לא קל. הם צריכים לעבור ממעמד של תלמידים פסיביים, שאליו התרגלו בבית הספר, למעמד של תלמידים פעילים."

פאוקר: "אנחנו לא מפסיקים לחשוב על הדרך שלנו ולהתלבט. למשל, אולי בכל זאת כדאי לתת יותר מקום להרצאות פרונטליות? יש מרצים שלא הוכשרו ללמד בדרך דיאלוגית, אולי צריך להתחשב בהם? למרצים רבים קשה להיות עם זה שנושאי הקורסים לא נקבעים רק על ידם, ושהם אינם מפקחים על הלמידה שלהם. אני לא יכול להגיד לך בביטחון מוחלט שאנחנו עושים את הדבר הנכון, אבל אני חושב שזה ניסיון שכדאי מאוד לעשות."

שמוקלר: "אבל ההתנגדות שאנחנו מעוררים אינה רק בגלל השיטה החינוכית שלנו, אלא גם בגלל שאנחנו מאוד אידאולוגיים בעידן של 'קץ האידאולוגיה'. יש ערכים מנחים שאנחנו הולכים על פיהם וזה מעורר התנגדות."

גרינברג: "זה קשה גם לחברים שלנו. זו מחויבות ערכית שבאה לידי ביטוי בחיי המעשה – במגורים בקיבוצי מחנכים של תנועת דרוו ישראל ובהתחייבות לעסוק בחינוך כל חייו. לא כולם עומדים בזה, ויש כאלה שבחרים לעזוב."

פאוקר: "דרור ישראל היא תנועה מאוד אידאולוגית בעידן שבו אידאולוגיה אינה מילה חיובית. אבל בלי אידאולוגיה אין פריצות דרך מהפכניות. יש, כמובן, סכנה של דוגמטיות ולחץ קבוצתי מוגזם על היחיד, אבל בהשפעת המכללה נוצרה בבית המדרש אווירה סובלנית ומקבלת." ■